

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
TERMIZ DAVLAT UNIVERSITETI

“Tasdiqlayman”
Termiz davlat universiteti rektori
prof. A. Toshqulov
2024 yil

ATROF-MUHIT VA TABIIY RESURSLAR IQTISODIYOTI

FANING O'QUV DASTURI

Bilim sohasi: Ijtimoiy fanlar, jurnalistika va axborot 300000
Ta'lim sohasi: Ijtimoiy va xulq atvorga mansub fanlar 310000
Ta'lim yo'nalishlari: Iqtisodiyot (tarmoqlar va sohalar bo'yicha) 60310100

Termiz-2024

	Fan/modul uchun ma'sul: Buranova L. V.-TerDU "Iqtisodiyot" kafedrası mudiri, PhD. Xayitmuradov A. G.-TerDU "Iqtisodiyot" kafedrası o'qituvchisi
7	Taqrizchilar: Termiz agrotexnologiyalar va innovatsion rivojlantirish instituti Agrolgistika va biznes fakulteti dekani, i.f.n. dots.A.A. Avliyaqulov O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi huzuridagi Afg'oniston fuqorolarini o'qitish ta'lim markazi direktori, i.f.n. dots. O.A. Ro'ziyev

Fan/modul kodi ENVNRE6		O'quv yili 2024-2025	Semestr 6	ECTS – Kreditlar 6	
Fan/ modul turi Majburiy		Ta'lim tili o'zbek	Haftadagi dars soatlari 8		
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)	
	Atrof-muhit va tabiiy resurslar iqtisodiyoti	32	148	180	
2.	1. Fanning mazmuni Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarda atrof-muhit va tabiiy resurslar iqtisodiyoti fanining nazariy asoslari, qonuniyatlari, tamoyillari, boyicha bilimga ega bo'lish, iqtisodiyotni modernizatsiya qilish sharoitida, atrof-muhitning mohiyatini, xususiyatlarini o'rganish, atrof-muhit dunyoqarashiga, fikrlashga o'rgatish, ushbu soxada o'zining mustaqil hulosalarini asosli tarzda aniq bayon etishga o'rgatish, atrof-muhit havfsizligini taminlash, uning huquqiy meyoriy asoslariboyicha nazariy bilimga ega bo'lish, atrof-muhit xususiyatlarini o'rganish usullari boyicha bilim, ko'nikma va malaka shakillantirishdir. Fanning vazifasi - talabalarni atrof-muhit va tabiiy resurslar iqtisodiyotining nazariy asoslari va zamonaviy uslublariga ega bo'lishlari bilan taminlash, tabiatni asrash, tiklash, muhofaza qilish, mamlakat aholisi hamda iqtisodiyotning ekologik havfsizligini taminlash, atrof-muhit bilan bogliq tadbirlarni tashkil etish va boshqaruv tizimlarini orgatish, tabiatni muhofaza qilishda xalqaro hamkorlik sohasidagi bilimlarni berish atrof-muhit havfsizligini tashkil qilishning murakkab muammolarini yechishning nazariy asoslari va zamonaviy uslublari soxasida bilimlarni berishdir. II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari) II.1. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi: 1-mavzu. Kelajakdagi ekologik muammolar Iqlim o'zgarishi. Iqtisodiyotning roli. Ekologik iqtisodiyot va atrof-muhit. 2-mavzu. Iqtisodiy yondashuv: mulk huquqi, tashqi aloqalar va ekologik muammolar Inson va atrof-muhit o'rtasidagi munosabatlar. Ekologik muammolar va iqtisodiy samaradorlik. Ekologiya va tashqi savdoda muvafaqiyatsizliklar. 3-mavzu. Atrof-muhitni qadrlash usullari Nima uchun atrof-muhitni qadrlash kerak? Tanlov tajribalari. Geografik axborot tizimlaridan foydalanish orqali baholash. 4-mavzu. Ekologik dinamik samaradorlik va barqaror rivojlanish				

Vaqlar oralig'idagi adolatni aniqlash. Barqarorlik mezonini qo'llash. Ekologik siyosatning oqibatlari. 5-mavzu. Resurslarni taqsimlash, vaqt davomiyligi va qazib olish narxi Resurs taksanomiysi. Izlanish va texnologik taraqqiyot. Resurslarning bozor taqsimoti. 6-mavzu. Energiya, qayta tiklanadigan manbalarga o'tish Tabiiy gaz. Narxlamni nazorat qilish. Neft: Kartel muammolari. Elektroenergiya: chiqib ketadigan manbalarning o'rni. 7-mavzu. Qayta tiklanadigan manbalar: mineralar, qog'oz, idishlar va elektron chiqindilar Foydali qazilmalar. Qayta tiklanadigan resurslarni samarali taqsimlash. Resurs tanqisligini kamaytiruvchi omillar. Bozor nomukammalligi. 8-mavzu. Suv, qayta tiklanadigan va zahira qilinadigan manbaalar Suv tanqisligining oldini oluvchi potentsial imkoniyatlar. Chuchuk suvni samarali taqsimlash. Suvni taqsimlash tizimlari. Suv bo'yicha islohotlar va huquqiy himoya. III. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar <i>Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:</i> 1. Kelajakdagi ekologik muammolar 2. Iqtisodiy yondashuv: mulk huquqi, tashqi aloqalar va ekologik muammolar 3. Atrof-muhitni qadrlash usullari 4. Ekologik dinamik samaradorlik va barqaror rivojlanish 5. Resurslarni taqsimlash, vaqt davomiyligi va qazib olish narxi 6. Energiya, qayta tiklanadigan manbalarga o'tish 7. Qayta tiklanadigan manbalar: mineralar, qog'oz, idishlar va elektron chiqindilar 8. Suv, qayta tiklanadigan va zahira qilinadigan manbaalar IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar <i>Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:</i> 1. O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yonalishi boyicha harakatlar strategiyasidagi iqtisodiyotni yanada rivojlantirish va liberalashtirishga yonaltirilgan ustuvor vazifalar mazmuni va mohiyati 2. Atrof-muhitni qadrlash 3. Ekologik samaradorlik va barqaror rivojlanish 4. Mamlakatlarda resurslarni taqsimlash:vaqt davomiyligi va qazib olish narxi 5. Energiya: qayta tiklanadigan manbaalarga otish	
---	--

6. Qayta tiklanadigan manbalar: minerallar, qogoz, idishlar va elektron chiqindilar	
7. Suv: qayta tiklanadigan va zaxira qilinadigan manbalar	
8. Yer: joylashishi va undan kop maqsadli foydalanish	
9. Biologik resurslar va alohida muhofaza qilinadigan hududlar	
10. Umumiy hovuz resurslari: tijorat uchun foydali bolgan baliqchilik	
11. Ekotizim tovarlari va xizmatlari: tabiatga tahdid solish	
12. Ifloslanishni boshqarish iqtisodiyoti: umumiy nuqtai nazar	
13. Havoning maxalliy va mintaqaviy ifloslanishi	
14. Ko'chma manbali havoning ifloslanishi	
15. Iqlim ozgarishi	
16. Zaxarli moddalar va ekologik adolat	
17. Barqaror rivojlanish vazifasi	
18. Oziq-ovqat xavfsizligi va qishloq xojaligini rivojlantirish	
19. Inson ekologiyasi	
20. Atrof-muhitni muhofaza qilish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish	
21. Ekologik iqtisodiyot va atrof-muhit	
22. Ekologiya va tashqi savdoda muvafaqiyatsizliklar	
23. Geografik axborot tizimlaridan foydalanish orqali baxolash	
24. Barqarorlik mezonini qollash	
25. Ekologik siyosatning oqibatlari	
26. Izlanish va texnologik taraqqiyot	
27. Resurslarning bozor taqsimoti	
28. Tabiiy gaz: narxlarni nazorat qilish	
29. Qayta tiklanadigan resurslarni samarali taqsimlash	
30. Resurs tanqisligini kamaytiruvchi omillar	
31. Suvni taqsimlash tizimlari	
32. Suv boyicha isloxotlar va huquqiy himoya	
33. Yerdan yaroqsiz foydalanish va qayta baholash	
34. Bozor siyosatining innovasion himoya vositalari	
35. Biologik resurslar haqida tushuncha	
36. Muhofaza etiladigan tabiiy hududlar	
37. Ormondan foydalanish	
38. Hayvonot resurslari	
39. Bioiqtisodiyot nazariyasi va samarali taqsimot	
40. Baliqchilik munosabatlarida davlat siyosati	
41. Ekotizim xizmatlarining holati	
42. Ekotizim xizmatlarini iqtisodiy taxlil qilish	
43. Tabiatni muhofaza qilishning institutsional mexanizmlari	
44. Atrof-muhit ifloslanishining taqsimlanishi	
45. Ifloslantiruvchi moddalarga nisbatan siyosat	
46. Axolining oziq-ovqat xavfsizligini taminlash	
47. Oziq-ovqat sifatini nazorat qilish	
48. Iqlim ozgarishlari haqida	
49. Iqlim ozgarishi boyicha siyosiy muzokaralar	

50. Axoli sonining osishi va ekologik muammolar	
51. O'zbekistonda ekologik qonunchilik va uning samaradorligini oshirish	
52. Atrof-muhit va demografik siyosat	
53. Tabiatdan foydalanishni boshqarishning iqtisodiy uslublari	
54. Tabiatni muhofaza qilish tizimining tashkiliy-huquqiy asoslarini takomillashtirish	
55. Foydalanish nuqtai nazardan tabiiy resurslar holatining taxlili	
56. Ekologiyaning bosh vazifasi	
57. Ekologik muammolarni davlat tomonidan amaliy yechish tadbirlari	
58. Butun jahon atrof-muhitni muhofaza qilish	
59. Aydar-Arnasoy ko'llar tizimining atrof muhitga ta'siri	
60. O'zbekistonda atmosfera havosini ifloslantirishda sanoat tarmog'ining ulushi	
61. Agrotexnik, gidrotexnik, o'rmon melioratsiyasi tadbirlari rivoji	
62. Atmosfera havosida CO ₂ gazining ko'payib ketishi qaysi ekologik o'zgarishlarga olib keladi	
63. Qaysi resurslar iqlimiy resurslarga mansubligi to'g'risida	
64. O'zbekiston Respublikasi tabiatni muhofaza qilish haqidagi qonuni	
65. Tabiatni muhofaza qilish tizimining tashkiliy-huquqiy asoslarini takomillashtirish	
66. O'zbekistonda ekologik qonunchilik va uning samaradorligini oshirish	
67. Oziq-ovqat mahsulotlari chiqindilaridan ikkilamchi mahsulot olish	
68. Havoning ifloslanishi bo'yicha boshqaruv siyosati asoslari	
69. Ekoturizm va atrof-muhit muammolari	
70. Ekotizim xizmatlarini iqtisodiy tahlil qilish usullari	
71. Biologik resurslar haqida tushuncha	
72. Bozor siyosatining innovatsion himoya vositalari	
73. Suv bo'yicha islohotlar va huquqiy himoya	
74. Resurs tanqisligini kamaytiruvchi omillar.	
75. Ekotizim xizmatlarining holati	
76. Tabiatni muhofaza qilishning institutsional mexanizmlari	
77. Daryolar atrofini ekologik nazorat qilish	
78. Cho'l hududlarni ozlashtirish bo'yich muammolarni bartaraf etish	
79. Suniy ko'llarda baliqchilik xo'jaliklarini rivojlantirish	
80. Ikkilamchi xom-ashyolardan tayyor maxsulot ishlab chiqarish	
3.	V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar) Fanni o'zlashtirish natijasida talaba: Talaba global iqlim o'zgarishlari, tabiiy resurslardan samarasiz foydalanish muammolari, havo va suvning ifloslanishi, qurg'oqchilik va yer resurslaridan nooqilona foydalanish, ekologik adolat va muvozanatning buzulishi, o'rmonlar, qishloq xojaligi va baliqchilik va chorvachilik tizimidagi muammolar, tashqi va ichki ta'sir etuvchi omillar,

	ekotizim resurslaridan foydalanish, ekotizimni rivojlantirishga ta'sir etuvchi omillar, ekologiyani muhofaza qilish va tabiiy resurslardan foydalanish, foyda va harajatlarni taxlil qilish to'g'risidagi qoidalar haqida tasavvur va bilinga ega bo'lishi; • Talaba atrof-muhit va tabiiy resurslar iqtisodiyoti va ularga nazariy modellarni iqtisodiy hodisalarga nisbatan mustaqil qolay olish, holatni taxlil va prognoz qilish bo'yicha ko'nikmalariga ega bo'lishi; • Talaba tabiiy resurslardan foydalanishning asosiy kamchiliklarini (tashqi va ichki ta'sirlar), ekologiyani muhofaza qilish va tabiiy resurslardan foydalanish bo'yicha qabul qilingan qarorlarning atrof-muhit hamda tabiiy resurslarga ta'sirini bilish va baxolay olish, ekologiyani muhofaza qilish va tabiiy resurslardan foydalanish bo'yicha qarama-qarshiliklar hamda ragbatlantirish muammolarini hal qilishda ozaro hamkorlik va uyğunlikni taminlash uchun asosiy strategik tamoyillardan foydalanish to'g'risida aniq malakalariga ega bo'lishi kerak.
4.	VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari: • ma'ruzalar; • amaliy ishlarni bajarish va xulosalash; • esse, tezis va maqolalar yozish; • vaziyatli topshiriqlarni (keys-stadi) yechish; • blis-so'rov; • jarayonli-yo'naltirilgan ta'lim; • muhokamalarda ishtirok etish; • kichik guruhlarda ishlash; • jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyiha ishi bajarish; • taqdimot tayyorlash; • turli darajadagi testlarni yechish.
5.	VII. Kreditlarni olish uchun talablar: Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va nazorat uchun berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishini bajarish.
6.	Asosiy adabiyotlar 1. Xotamov I., Sultanov M., Yodgarov A.. Atrof - muhit va tabiiy resurslar iqtisodiyoti. «Innovatsion rivojlanish nashriyot matbaa uyi», 2021. 312 bet. 2. Tietenberg, Tom and Lynne Lewis. "Environmental and National Resource Economics" (11 th Edition). Publisher:Routledge, 2018. Qo'shimcha adabiyotlar

3. "Environmental and natural resource economics" (10 th edition) by tom Tietenberg and Lynne Lewis, Routledge, 2014. 4. Jumayev T. "Ekologiya iqtisodiyoti: nazariya va amaliyot" Monografiya. -T.: 2014. -240 b. 5. Jumayev T., Jorayev T. I., Yodgarova A., Ismoilova G. T. "Ekologiya" Oquv qo'llanma, T.: Iqtisodiyot, 2018-y 218 b. Axborot manbalari 6. www.gov.uz - O'zbekiston Respublikasi hukumat portal. 7. www.lex.uz - O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi. 8. www.mineconomy.uz (O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot vazirligi) 9. www.mehnat.uz (O'zbekiston Respublikasi Mehnat va aholini ijtimoiy muhofaza qilish vazirligi) 10. www.mf.uz (O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi) 11. www.stat.uz (O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi) 12. www.ima.uz (O'zbekiston Respublikasi Intellektual mulk agentligi) 13. www.academy.uz (Fanlar akademiyasi)	
---	--